
MONOGRAFIE PRAWNICZE

AUTONOMIA I INTEGRACJA
POSTĘPOWAŃ DZIAŁOWYCH
W PRAWIE POLSKIM

ANDRZEJ STEMPIAK

Wydawnictwo C.H.Beck

MONOGRAFIE PRAWNICZE

ANDRZEJ STEMPNIAK • AUTONOMIA I INTEGRACJA POSTĘPOWAŃ
DZIAŁOWYCH W PRAWIE POLSKIM

Polecamy nasze najnowsze publikacje z tej serii:

Robert Kulski

**OCHRONA INTERESÓW ZBIOROWYCH W POSTĘPOWANIU
CYWILNYM**

Hubert Wysoczański

**PRAWO DO ZMIANY ORAZ POLECENIE ZMIANY TREŚCI
UMOWY O ROBOTY BUDOWLANE W ŚWIETLE WARUNKÓW
FIDIC**

Aleksandra Sikorska-Lewandowska

UCHWAŁY WŁAŚCICIELI LOKALI. STUDIUM PRAWNE

Przemysław Banasik

**SĄD ZAANGAŻOWANY SPOŁECZNIE – POŻĄDANY KIERUNEK
ZMIAN**

Małgorzata Sieradzka

**OPLĄTY PÓŁKOWE JAKO CZYN NIEUCZCIWEJ
KONKURENCJI**

Jarosław Grykiel

**UPRAWNIENIA WIERZycIELA Z UMOWY PRZEDWSTĘPNEJ
W RAZIE JEJ NIEWYKONANIA LUB NIENALEŻYTEGO
WYKONANIA PRZEZ DŁUŻNIKA**

Kinga Michałowska

**NIEMAJĄTKOWE WARTOŚCI ŻYCIA RODZINNEGO
W POLSKIM PRAWIE CYWILNYM**

Marcin Lemkowski

ŚWIADCZENIA ANTYCYPACYJNE

Grzegorz Klich

ZMIANA UMOWY W SPRAWIE ZAMÓWIENIA PUBLICZNEGO

Legalis
System Informacji Prawnej

www.ksiegarnia.beck.pl

AUTONOMIA I INTEGRACJA
POSTĘPOWAŃ DZIAŁOWYCH
W PRAWIE POLSKIM

ANDRZEJ STEMPNIAK

WYDAWNICTWO C.H.BECK
WARSZAWA 2017

Wydawca: Joanna Ziemiecka

© **Wydawnictwo C.H.Beck 2017**

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: KJS Katarzyna Słomka
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-255-9095-6

ISBN e-book 978-83-255-9096-3

Poświęcam mojej wnuczce Flawii

Spis treści

Przedmowa	XI
Wykaz skrótów	XVII
Bibliografia	XXXI
Rozdział I. Zagadnienia wstępne	1
§ 1. Wprowadzenie	1
§ 2. Rys historyczny	7
§ 3. Uwagi prawnoporównawcze	29
I. Wprowadzenie	29
II. Zniesienie współwłasności	30
III. Dział spadku	42
IV. Podział majątku wspólnego małżonków	74
Rozdział II. Zagadnienia ogólne	99
§ 1. Tryby działu	99
I. Uwagi wprowadzające	99
II. Postępowanie pojednawcze	104
III. Postępowanie mediacyjne	110
IV. Sąd polubowny	113
V. Podział majątku wspólnego	121
1. Postępowanie procesowe	121
2. Postępowanie nieprocesowe	126
VI. Zniesienie współwłasności	127
VII. Dział spadku	129
1. Dział spadku za życia spadkodawcy	130
2. Testamentowy dział spadku	131
3. Dział spadku dokonywany przez wykonawcę testamentu ...	134
§ 2. Konstrukcja prawna postępowania działowego na tle wspólności majątkowych	138
§ 3. Żądania akcesoryjne	236
I. Wprowadzenie	236
II. Obszar konwergencji i dywergencji jako właściwe pole dla opisu żądań akcesoryjnych	242

III. Zakres przedmiotowy żądań akcesoryjnych.....	248
IV. Zakres podmiotowy żądań akcesoryjnych.....	273
V. Obligatoryjna kumulacja żądań akcesoryjnych w działach majątkowych.....	281
VI. Zakres autonomii sprawy procesowej rozstrzyganej w postępowaniu nieprocesowym.....	287
VII. Okres zgłaszania żądań akcesoryjnych w działach majątkowych.....	296
§ 4. Dział całkowity i częściowy.....	301
§ 5. Kumulacja działów majątkowych w jednym postępowaniu.....	332
Rozdział III. Podmioty postępowań działowych	347
§ 1. Uwagi wprowadzające.....	347
§ 2. Sąd.....	349
I. Jurysdykcja krajowa.....	349
1. Wprowadzenie	349
2. Jurysdykcja krajowa wyłączna.....	351
3. Jurysdykcja krajowa fakultatywna	355
A. Postępowanie o zniesienie współwłasności.....	356
B. Postępowanie o dział spadku.....	356
C. Postępowanie o podział majątku wspólnego.....	362
4. Jurysdykcja krajowa konieczna.....	365
5. Jurysdykcja krajowa wynikająca z umów międzynarodowych i prawa unijnego.....	369
A. Postępowanie o dział spadku.....	371
B. Postępowanie o podział majątku wspólnego.....	378
C. Postępowanie o zniesienie współwłasności.....	382
II. Właściwość miejscowa.....	384
1. Uwagi ogólne.....	384
2. Podział majątku wspólnego	388
3. Zniesienie współwłasności.....	395
4. Dział spadku.....	403
§ 3. Uczestnicy postępowań działowych	411
I. Wprowadzenie.....	411
II. Wnioskodawca.....	424
1. Zniesienie współwłasności.....	424
2. Dział spadku.....	436
3. Podział majątku wspólnego małżonków.....	459
III. Pozostali uczestnicy poszczególnych postępowań działowych	477
1. Zniesienie współwłasności.....	478

2. Dział spadku.....	487
3. Podział majątku wspólnego małżonków	502
Rozdział IV. Sfera repartycji majątku	517
§ 1. Ustalenie składu majątku podlegającego podziałowi	517
§ 2. Ustalenie wartości przedmiotów majątkowych w postępowaniach działowych.....	531
I. Wprowadzenie.....	531
II. Przyjęty model wspólności i model postępowania działowego	532
III. Stan prawny obowiązujący przed wejściem w życie KC, KRO i KPC	534
IV. Ustalenie składu, stanu i wartości przedmiotów w działach w obecnym stanie prawnym.....	536
V. Charakter roszczeń ubocznych i ich związek z ustalaniem wartości przedmiotów poddanych podziałowi.....	547
VI. Zasady ustalania wartości przedmiotów majątkowych w działach.....	548
§ 3. Podział majątku.....	553
I. Wprowadzenie.....	553
II. Wniosek podmiotów wspólności majątkowych co do sposobu podziału.....	562
III. Kolejność stosowania sposobów podziału majątku	569
IV. Podział majątku w naturze.....	572
V. Przyznanie majątku jednej osobie.....	575
VI. Podział cywilny majątku	580
§ 4. Spłaty i dopłaty.....	587
Rozdział V. Zakres orzekania	611
§ 1. Orzeczenia sądu I instancji wydawane w postępowaniach działowych.....	611
I. Wprowadzenie.....	611
II. Postanowienia konstytutywne i deklaratywne.....	618
III. Postanowienia pozytywne i negatywne	626
IV. Postanowienia wyodrębnione ze względu na zakres przedmiotowy rozstrzygnięcia	629
1. Postanowienie całościowe (pełne)	629
2. Postanowienie końcowe	629
3. Postanowienie łączne.....	629
4. Postanowienie uzupełniające	630
5. Postanowienie częściowe.....	643
6. Postanowienie wstępne.....	647

Spis treści

§ 2. Zakres swobody jurysdykcyjnej sądu w sprawach działowych w postępowaniu apelacyjnym	665
§ 3. Dopuszczalność skargi kasacyjnej w sprawach działowych	674
Podsumowanie	685
Indeks rzeczowy	709

Przedmowa

Bezpośrednią inspirację do przygotowania niniejszej publikacji stanowiło pochodzące z 1973 r. – składające się z trzech części – opracowanie *Teresy Misiuk* zatytułowane „Problemy integracyjne postępowania działowego”¹. Autorka w przytoczonej pracy dokonała analizy regulacji prawnych dotyczących postępowania o zniesienie współwłasności, o dział spadku oraz o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami² i sformułowała szereg tez, które doprowadziły ją do wniosku, że w odniesieniu do tych wszystkich działów majątku³ można mówić o jednym postępowaniu działowym *sensu largo*. Konstrukcja ta, wywiedziona z analizy przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, jest wprawdzie bytem teoretycznym, ale przyjmowane założenie jako *sui generis* instrument badawczy umożliwia „odczytanie” zamysłu ustawodawcy co do wszystkich postępowań działowych. Postawiona przez *T. Misiuk* diagnoza prawna narzuciła na długie lata pewien kanon dyskursu naukowego w zakresie przyjmowania tezy, że duch integracji prawnika poszczególne działy majątku. Przyjmowane założenie odcisnęło silne piętno nie tylko w doktrynie, ale także w orzecznictwie. Liczne wypowiedzi w tym zakresie zdają się świadczyć o powszechnej aprobachie tezy przyjętej przez *T. Misiuk*.

Nauka prawa stawia jednak zawsze wyzwanie, czy teza ta jest dostatecznie uzasadniona, czy też wymaga korekty bądź zupełnego przewartościowania i sformułowania odmiennej konkluzji. Uzasadnienia dla podjęcia tego zabiegu należy upatrywać przede wszystkim w tym, że publikacja *T. Misiuk* została ogłoszona stosunkowo niedługo po wejściu w życie 1.1.1965 r. wielkich kodyfikacji, a mianowicie Kodeksu cywilnego, Kodeksu postępowania cywilnego oraz Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Od daty promulgacji tych kodek-

¹ Cz. I – Pal. 1973, Nr 7–8, s. 23–36; cz. II – Pal. 1973, Nr 9, s. 3–18; cz. III – Pal. 1973, Nr 10, s. 41–55.

² Ostatnie z przytoczonych postępowań będzie dalej określane jako „podział majątku wspólnego” lub „podział majątku wspólnego małżonków”.

³ Pod pojęciem „dział majątku” (działu majątkowego) należy rozumieć działy prowadzące do zniesienia współwłasności rzeczy (wspólności innych praw majątkowych), do zniesienia wspólności majątku spadkowego i do zniesienia ułamkowej wspólności majątkowej małżeńskiej. Wprawdzie pojęcie to w ujęciu dogmatycznym stanowi konstrukcję prawa materialnego, ale nie ma przeszkód w posługiwaniu się tym terminem także na obszarze prawa procesowego. Teza ta uzasadniona jest bliskimi związkami zachodzącymi między prawem materialnym a prawem procesowym, widocznymi szczególnie w zakresie działów majątku i postępowań ich dotyczących. Upředzając dalsze rozważania należy dostrzec, że ujmowane od strony prawa materialnego poszczególne rodzaje działów majątku w swoich głównych założeniach konstrukcyjnych odpowiadają poszczególnym postępowaniom działowym.

sów do chwili ogłoszenia wymienionego opracowania *T. Misiuk* minęło niespełna 8 lat⁴. Publikacja pracy *T. Misiuk* przypada na okres wzmożonego wypracowywania i kształtowania nowych rozwiązań mających swoje źródło w KC, KPC i KRO, niewolnych również od błędów, uzasadnionych częstokroć koniecznością poszukiwania właściwej wykładni określonej regulacji prawnej. Zarówno doktryna, jak i judykatura działały pod presją poszukiwania właściwego zamysłu ustawodawcy i odczytania na nowo sensu wprowadzonych unormowań w celu odpowiedniego kształtowania praktyki sądowej. Wypracowane rozwiązania powoli krzepły i umożliwiały coraz pewniejsze poruszanie się również na obszarze postępowań działowych.

Nie można tracić z pola widzenia także kontekstu historycznego, związanego z okresem publikacji opracowania *T. Misiuk*. Część unormowań z zakresu postępowań działowych i postępowania nieprocesowego Autorka *nolens volens* „obowiązana była” wyklądać zgodnie z literą i duchem regulacji uchwalonych i mocno osadzonych w ówczesnej rzeczywistości społeczno-politycznej. Transformacja ustrojowa, która dokonuje się w Polsce od 1989 r., narzuca nam powinność reinterpretacji wielu unormowań składających się również na materię postępowań działowych. Upływ czasu od chwili wejścia w życie KC, KPC i KRO umożliwia z jednej strony przeprowadzenie szerszej i bardziej dogłębnej analizy postępowań działowych, z drugiej zaś – ze względu na obfite i liczne wypowiedzi przedstawicieli literatury przedmiotu oraz bogaty zestaw orzeczeń SN – stanowią wyzwanie do zmierzenia się z wielością zagadnień rysujących się na tle tych postępowań.

Przyjęty tytuł niniejszego opracowania wymaga bliższego przedstawienia i wytłumaczenia, co należy rozumieć pod pojęciem „autonomia” oraz „integracja”. Pojęcia te bowiem narzucają pewną formułę umiejscowienia poszczególnych postępowań działowych w systemie prawa i ich odpowiedniego pozycjonowania względem siebie. Pozwalają również we właściwy sposób określić relacje zachodzące między regulacjami prawnymi oznaczonych działów, umożliwiając przeprowadzenie wymaganego opisu normatywnego przyjmowanych rozwiązań. Samo słowo „autonomia”⁵ wywodzi się z języka greckiego i mieści w sobie wiele znaczeń, z których najważniejsze to „niezależność, samodzielność, samostanowienie”⁶. Pod pojęciem autonomii oznaczonego postępowania działowego należy zatem rozumieć jego samodzielność i niezależność, pozwalającą na wyraźne jego wyodrębnienie spośród innych postępowań działowych. Wyrazistym przejawem autonomii będzie np. właściwość miejscowa sądu, odmienna dla każdego z postępowań działowych. Z kolei

⁴ Z tego też powodu *T. Misiuk* sięgała także w swoim opracowaniu do regulacji prawnych obowiązujących przed wejściem w życie KC, KPC i KRO.

⁵ Grecka „autonomia” to dosłownie „samorząd”, od „*autonomos*” oznaczający „samorządny, niezależny” [Słownik wyrazów obcych (red. J. Tokarski), Warszawa 1980, s. 60].

⁶ Por. Słownik poprawnej polszczyzny (red. W. Doroszewski), Warszawa 1973, s. 27; Słownik języka polskiego (red. M. Szymczak), t. I, Warszawa 1983, s. 101; S. Skorupka, Słownik frazeologiczny języka polskiego, [t. I] A–P, Warszawa 1987, s. 92; W. Kopański, Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych, Warszawa 1988, s. 53; Nowa encyklopedia powszechna (red. B. Petrozolin-Skorońska), t. 1, Warszawa 1995, s. 291; Ilustrowana encyklopedia powszechna (red. J. Marcinek), t. I, Kraków 2009, s. 73.

termin „integracja”⁷ pochodzi z języka łacińskiego i podobnie jak „autonomia” posiada wiele znaczeń, które najczęściej dotyczą „scalenia, zespolenia i zharmonizowania składników, tworzenia całości z różnych części”⁸. W pojęciu integracji postępowań działowych będą się więc mieścić regulacje wspólne dla trzech działów majątkowych⁹. Widocznym przejawem integracji będą np. tożsame sposoby podziału majątku i rzeczy, przyjmowane we wszystkich postępowaniach działowych.

W tym miejscu, aby uniknąć zarzutu naruszenia reguł logiki co do poprawności przyjętego podziału logicznego na autonomię i integrację, należy poczynić jeszcze pewne uwagi porządkujące. Wyróżnienie „integracji” zakładałoby istnienie po przeciwnej stronie „dezintegracji” (rozłamu, podziału). Z kolei wyodrębnienie „autonomii” narzucałoby konieczność przyjęcia przeciwstawnej „heteronomii” (zależności, niesamodzielności). Przyjęty w tytule pracy dychotomiczny podział dwóch obszarów postępowań działowych (autonomii i integracji) jest niewątpliwie pewnym uproszczeniem¹⁰, ale ma wypuklić te dwa zakresy, które są najbardziej istotne dla analizy postępowań działowych. Wyróżnienie obszaru autonomii i obszaru integracji postępowań działowych spełnia wymogi poprawności – pod względem logicznym – podziału dychotomicznego. Oba te obszary (zakresy) nie są bowiem puste, ale mieszczą w sobie – z punktu widzenia ogółu regulacji prawnych tworzących postępowania działowe – oznaczone treści, pozwalające na wyróżnienie tych dwóch wyraźnych segmentów analizowanej materii. Wyróżnienie zakresów autonomii i integracji postępowań działowych oparte jest na jednym kryterium podziału. Wyodrębnione obszary (zakresy) pozostają bowiem względem siebie w stosunku sprzeczności¹¹.

Ta przeciwstawność obu obszarów zagadnień dotyczących działów wspólności majątkowych *prima facie* zdaje się wyczerpywać analizowaną problematykę. Jednakże bliższa analiza ogółu regulacji dotyczących *stricte* postępowań działowych oraz unormowań powiązanych z tą tematyką wskazuje, że mamy tutaj do czynienia nie z tak jednoznaczną i klarowną sytuacją, jakby się wydawało. Stąd wyróżnione obszary autonomii i integracji nie tłumaczą jeszcze do końca całej złożoności przedmiotowych zagadnień. Antycypując

⁷ Łacińskie „*integratio*” swój źródłosłów czerpie z wyrazu „*integer*”, oznaczającego „nietknięty, nienaruszony, cały”. Zaś „*integrare*” znaczy „odnawiać, odtwarzać”. Zatem „*integratio*” dosłownie znaczy „odnowienie” (Słownik wyrazów obcych, s. 309; Słownik łacińsko-polski według słownika Hermana Mengego i Henryka Kopii (oprac. K. Kumaniecki), Warszawa 1982, s. 270; W. Kopaliński, Słownik wyrazów obcych, s. 232).

⁸ Por. Słownik poprawnej polszczyzny, s. 217; Słownik języka polskiego, t. I, s. 796–797; Nowa encyklopedia powszechna, t. 3, s. 67; Ilustrowana encyklopedia powszechna, t. II, s. 195–196 oraz pozycje przytoczone w przypisie 7.

⁹ Według T. Misiuk, owe wspólne unormowania składają się na hipotetyczny model jednego postępowania działowego. Zdaniem tej autorki, pojęcie integracji odpowiada konstrukcji postępowania działowego *sensu largo* obejmującego złożoną z oznaczonych części całość spełniającą funkcję właściwą dla *sui generis* uniwersalnego działu wspólności majątkowej (T. Misiuk, Problemy integracyjne postępowania działowego, *passim*).

¹⁰ O czym będzie mowa w dalszej części.

¹¹ W. Wolter, M. Lipczyńska, Elementy logiki. Wykład dla prawników, Warszawa 1976, s. 41. Por. też Z. Ziemiński, Logiczne podstawy prawoznawstwa, Warszawa 1966, s. 15 i n.; Z. Ziemiński, Logika praktyczna, Warszawa 1975, s. 11 i n.; Ch. Perelman, Logika prawnicza, Warszawa 1984, s. 29 i n. w wprowadzeniu J. Wróblewskiego, Logika prawnicza a teoria argumentacji Ch. Perelmana, *ibidem*, s. 7 i n.

dalsze rozważania w tym zakresie, należy obok autonomii i integracji wprowadzić jeszcze trzeci człon, a mianowicie obszar konwergencji i dywergencji postępowań działowych. Określenie „konwergencja”¹² wywodzi się z łaciny średniowiecznej i ma wiele znaczeń, z których najbardziej powszechne są te dotyczące „zbieżności, upodabniania się, podobieństwa, analogii”¹³. Natomiast termin „dywergencja” pochodzi także z języka łacińskiego i oznacza najczęściej „rozbieżność, niezgodność, sprzeczność”¹⁴. Wyróżnione zakresy konwergencji i dywergencji pozostają wobec siebie w stosunku sprzeczności¹⁵. Oba te zakresy muszą być skumulowane w jednym obszarze. Obejmują bowiem z istoty swej zagadnienia zarówno częściowo wspólne (integracyjne w części), jak i częściowo odrębne (autonomiczne w części). Przejawem konwergencji i dywergencji będzie jurysdykcja krajowa zachodząca w poszczególnych postępowaniach działowych.

Powracając do przyjętych w pracy założeń metodycznych, opartych generalnie na wydzieleniu zakresów autonomii i integracji, trzeba zauważyć, że podział dychotomiczny dwuczłonowy gwarantuje nam pewność adekwatności tego podziału¹⁶. Dokonany zaś podział na więcej niż dwa elementy składowe może rodzić niebezpieczeństwo nieadekwatności. Jak już przyjęto, pojęcia „autonomia” i „integracja” są pojęciami przeciwstawnymi (antoniimami). Tak więc wprowadzenie ich na grunt postępowań działowych oznacza wykreowanie relacji wzajemnie przeciwnych¹⁷. Specyfika postępowań działowych, przejawiająca się również w ich złożoności, powoduje, że część regulacji prawnych je tworzących lub pozostających z nimi w ścisłym związku nie może być opisana jedynie na zasadzie przeciwności autonomii i integracji. Oznaczone regulacje działów majątkowych mogą mieścić nie tylko części wspólne (elementy integracji) i części odrębne (elementy autonomii), ale również zakresy częściowo wspólne i częściowo odrębne (elementy konwergencji i dywergencji). Pozostając tylko przy wyróżnieniu autonomii i integracji zmuszeni byłibyśmy z potencjalnego obszaru konwergencji i dywergencji wyluskiwać elementy wspólne i przypisywać je do obszaru integracji oraz wychwytywać elementy odrębne i umieszczać je w obszarze autonomii. Postępując w ten sposób, zatracilibyśmy klarowność i jednoznaczność opisu, a zatem niejako „mechanicznie rozrywalibyśmy” oznaczone regulacje prawne, które ujmowane jako całość nie mieściłyby się ani w obszarze autonomii, ani w obszarze integracji. Uzasadniony więc jest zabieg wydzielenia również obszaru konwergencji i dywergencji postępowań działowych. Zabieg ten umożliwi nam przeprowadzenie prawidłowej kwalifikacji analizowanych zagadnień prawnych i ich właściwej systematyki w określonym obszarze postępowań działowych. Wydzielenie obszaru konwergencji i dywergencji nie zakłóca podstawowego przesłania niniejszego opracowania, zakładającego, że dzięki

¹² Łacińskie „convergo” oznacza „skłaniam się ku czemu”, a „vergere” to „nachylać się, zginać się” (Słownik wyrazów obcych, s. 389; Słownik łacińsko-polski, s. 530; W. Kopaliniński, Słownik wyrazów obcych, s. 279).

¹³ Por. Słownik języka polskiego, t. I, s. 1004; Nowa encyklopedia powszechna, t. 3, s. 471; Ilustrowana encyklopedia, t. III, s. 64, oraz pozycje przytoczone w przypisie 12.

¹⁴ Por. Słownik wyrazów obcych, s. 169; W. Kopaliniński, Słownik wyrazów obcych, s. 134; Nowa encyklopedia powszechna, t. 2, s. 163.

¹⁵ Zob. przypis 11.

¹⁶ W. Wolter, M. Lipczyńska, Elementy logiki, s. 42.

¹⁷ Zob. przypis 11.

wyodrębnieniu – na co wskazuje tytuł pracy – pola autonomii i pola integracji, możliwe będzie przeprowadzenie zasadniczej i podstawowej analizy postępowań działowych w prawie polskim. Gdyby do tytułu opracowania dodać jeszcze określenie „konwergencja i dywergencja” oprócz „autonomii i integracji”, wówczas tytuł pracy stałby się mało przejrzysty i mógłby wywołać u czytelnika (nawet u tego, któremu nieobca jest materia działów majątku) niezamierzony dysonans poznawczy (żeby nie powiedzieć zamęt), który nie był i nie jest intencją autora.

Po tym niezbędnym wprowadzeniu w zakresie przyjętych założeń metodycznych należy przybliżyć sam przedmiot niniejszej pracy.

Praca dotyczy postępowań działowych, na które w polskim porządku prawnym składają się: postępowanie o podział majątku wspólnego małżonków, postępowanie o zniesienie współwłasności oraz postępowanie o dział spadku. Niekiedy w literaturze i orzecznictwie postępowania te poprzedza się określeniem „tak zwane” postępowania działowe. Wydaje się jednak, że te trzy postępowania funkcjonują już na tyle długo w polskiej przestrzeni prawnej, że określenie „tak zwane” nie znajduje dostatecznego uzasadnienia, przynajmniej na poziomie języka prawniczego, i nie jest zbyt fortunne. Na ile każde z postępowań działowych jest niezależne od innych, a na ile podlega tym samym zasadom co pozostałe, będzie przedmiotem rozważań.

Opracowanie składa się z pięciu rozdziałów, które poświęcone są kolejno: 1) zagadnieniom wstępnym (wprowadzającym do przedmiotu rozważań), 2) zagadnieniom ogólnym (kwestiom właściwym dla poszczególnych działów), 3) podmiotom postępowania działowego (sądowi i uczestnikom postępowania), 4) sferze repartycji majątku (różnym sposobom i aspektem dokonywanego podziału substancji majątkowej), 5) sferze orzekania w trybie instancyjnym (rodzajom orzeczeń i ich zaskarżaniu przed sądami różnych instancji).

W zagadnieniach wstępnych została przybliżona materia stanowiąca przedmiot opracowania, a następnie została zaprezentowana w ogólnych zarysach problematyka działów według ujęcia polskiego porządku prawnego. Z uwagi na to, że działy majątku są instytucją trwale już osadzoną w historii prawa i funkcjonującą na przestrzeni wieków, tematyka ta została przedstawiona na tle historii powszechnej i historii prawa polskiego. W zamieszczonych w tym rozdziale uwagach prawnoporównawczych wskazano zagadnienie działów w obcych systemach prawnych, starając się uwypuklić te rozwiązania prawne, które odbiegają od polskiego pojmowania postępowań działowych. W zagadnieniach ogólnych poruszono kwestie ściśle już związane z materią działów. Omówiono w nich problematykę trybów działu, całkowitego i częściowego działu, konstrukcję prawną postępowania działowego na tle wspólności majątkowych oraz pozostających w związku z prowadzonym działem żądań akcesoryjnych, a ponadto kwestię zbiegu różnych działów prowadzonych w jednym postępowaniu. W rozdziale dotyczącym podmiotów postępowania skupiono się na dwóch równoważnych podmiotach, a mianowicie sądzie i uczestnikach postępowań działowych. Pozycja sądu została przybliżona na tle jurysdykcji krajowej i właściwości miejscowej. Natomiast przy prezentacji uczestników działów wskazano również krąg podmiotów uprawnionych do zajęcia pozycji wnioskodawcy. W rozdziale poświęconym szeroko pojmowanej sferze repartycji majątku omówione zostało sedno prowadzonych działów majątkowych. Przybliżono tutaj zagadnienie ustalania składu i wartości majątku podlegającego podziałowi, sposoby podziału majątku i rzeczy oraz szeroki zakres kwestii

powiązanych z podziałem substancji majątkowej. W osobnym punkcie przedstawiono instytucję spłat i dopłat, ujmowanych jako ekwiwalent prawa własności przysługującego uprawnionym podmiotom wspólności majątkowych z tytułu dokonywanego działu. W ostatnim rozdziale omówiono sferę orzekania w trybie instancyjnym. Przedstawione tutaj zostały rodzaje orzeczeń wydawanych przez sąd I instancji, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień wstępnych, częściowych i uzupełniających (orzeczenia te bowiem wskazywane są jako charakterystyczne judykaty właśnie dla spraw działowych). Specyfika spraw działowych odcisnęła też silne piętno na określeniu swobody jurysdykcyjnej sądu II instancji, a zwłaszcza na zakresie stosowania w postępowaniu apelacyjnym zakazu *reformationis in peius*. W szerszy sposób przedstawiona została również kwestia dostępności skargi kasacyjnej w sprawach działowych. Przybliżone powyżej zawartości poszczególnych rozdziałów pracy zostały wcześniej poprzedzone przedmową, w której wytłumaczono przesłanie niniejszego opracowania, przyjęte w nim założenia oraz zakres podjętych rozważań. Pracę wieńczy podsumowanie, w którym – na podstawie przeprowadzonej analizy rozważanych zagadnień – dokonano ustaleń obszarów autonomii, integracji oraz konwergencji i dywergencji poszczególnych postępowań działowych.

Z uwagi na obszerność poruszanej problematyki, obejmującej wszystkie trzy postępowania działowe i określoną konwencję pracy wyznaczoną jej tematem, przedmiotem niniejszego opracowania nie mogą być wszystkie aspekty prowadzonych działów (co jest naturalnym i uzasadnionym zabiegiem przy opracowaniu monograficznym jednego postępowania działowego). Z tego powodu poza przedmiotem rozważań pozostały zagadnienia związane z wnioskiem o przeprowadzenie odpowiedniego działu, z samym przebiegiem postępowań działowych, postępowaniem dowodowym, zawieszeniem postępowania działowego, kosztami postępowania, skargą o wznowienie postępowania, skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Nie znaczy to oczywiście, że o kwestiach tych nie wspomniano w ogóle w treści pracy. Pojawiły się one w odpowiednim kontekście przy rozważaniu innej problematyki wyznaczonej zakresem pracy. Pozostawione na marginesie zagadnienia nie noszą aż tak szczególnych dla działów właściwości, aby odbiegały one zasadniczo od ich stosowania w innego rodzaju sprawach prowadzonych w trybie postępowania nieprocesowego. Zatem nieobjęcie ich głównym wątkiem rozważań nie zubaża w żadnym stopniu opracowania i nie wpływa na ocenę i wnioski dotyczące postępowań działowych z punktu widzenia przyjętego celu pracy.

Wykaz skrótów

1. Akty prawne

ABGB	Kodeks cywilny austriacki z 1.6.1811 r. (ABGB – Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, Justizgesetzsammlung Nr 946/1811)
Anerbengesetz	austriacka ustawa z 21.5.1958 r. o dziedziczeniu gospodarstw rolnych (Bundesgesetz über besondere Vorschriften für bauerliche Erbteilung, BGBl, Nr 106/1958 ze zm.)
BGB	Kodeks cywilny niemiecki z 18.8.1896 r. (BGB – Bürgerliches Gesetzbuch, BGBl I S. 42, FNA 400–2)
BGBB	szwajcarska ustawa federalna z 4.10.1991 r. – Prawo o gruntach wiejskich (Bundesgesetz über das bäuer Bodenrecht, SR 211.412.11)
Bruksela I	rozporządzenie Rady (WE) Nr 44/2001 z 22.12.2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L z 2001 r. Nr 12, s. 1) (nie obowiązuje)
Bruksela I bis	rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L Nr 351, s. 1)
CC	kodeks cywilny włoski z 16.3.1942 r. (CC – Codice Civile, Gazzetta Ufficiale, n 79 del 4.4.1942 r.)
Ehegesetz	austriacka ustawa o małżeństwie z 6.7.1938 r. (Gesetz zur Vereinheitlichung des Rechts der Eheschließung und der Ehescheidung, dRGBI. IS 807/1938 ze zm.)
FamFG	niemiecka ustawa z 17.12.2008 r. o postępowaniu w sprawach z zakresu prawa rodzinnego oraz w sprawach należących do postępowania nieprocesowego (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, RGBI.IS.2586)
FGG	niemiecka ustawa o postępowaniu nieprocesowym z 20.5.1898 r. (Gesetz überdie Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, RGBI.IS.771)
GospNierU	ustawa z 21.8.1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 2147 ze zm.)

Wykaz skrótów

GrdstVG	niemiecka ustawa o obrocie gruntami z 28.7.1961 r. [Gesetz über Maßnahmen zur Verbesserung der Agrarstruktur und zur Sicherung land – und forstwirtschaftlicher Betriebe (Grundstückverkehrsgesetz – GrdstVG), BGBl.II 1091 ze zm.]
HöfeO	niemiecka ustawa z 24.4.1947 r. regulująca tryb postępowania przydziałowego (Höfeordnung, ABIMR BritZ, Nr 18 S 505 ze zm.)
KC	ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 459 ze zm.)
KC14	ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r. poz. 121)
KC64	ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.)
KC belg.	Kodeks cywilny belgijski (Code Civil z 21.3.1804 r.)
KC hiszp.	Kodeks cywilny hiszpański (Codigo civil z 24.7.1889 r., BOE-A-1889-4763 ze zm.)
KC lit.	Kodeks cywilny litewski (Civilinio kodekso z 18.7.2000 r., Nr VIII-1864 ze zm.)
KC ros.	Kodeks cywilny rosyjski z 26.11.2001 r. (Nr 146-FZ ze zm.)
KC węg.	Kodeks cywilny węgierski z 11.2.2013 r. (Act V/2013)
KCKP	Kodeks cywilny Królestwa Polskiego z 13.6.1825 r. (Dz.Pr.K.P. Tom X, Nr 41, s. 3)
KK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1137 ze zm.)
KKW	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 665 ze zm.)
KKW69	ustawa z 19.4.1969 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 13, poz. 98 ze zm.) (nie obowiązuje)
KM	ustawa z 18.9.2001 r. – Kodeks morski (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 66)
KN	Kodeks cywilny francuski z 21.3.1804 r. (Civ – Code civil) – Kodeks Napoleona
Konstytucja RP	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
KPC	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1822 ze zm.)
KPC14	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r. poz. 101)
KPC30	rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29.11.1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 83, poz. 651) (nie obowiązuje)

Wykaz skrótów

KPC32	rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29.11.1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 1932 r. Nr 112, poz. 934) (nie obowiązuje)
KPC50	rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29.11.1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 1950 r. Nr 43, poz. 394) (nie obowiązuje)
KPC64	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.)
KPC belg.	belgijski kodeks postępowania cywilnego z 10.10.1967 r. (Code judiciaire)
KPC franc.	francuski kodeks postępowania cywilnego z 5.12.1975 r. (nouveau Code de procedure civile) – wersja skonsolidowana
KPN	dekret z 18.7.1945 r. – Kodeks postępowania niespornego (Dz.U. Nr 27, poz. 169 ze zm.) (nie obowiązuje)
KR	ustawa z 27.6.1950 r. – Kodeks rodzinny (Dz.U. Nr 34, poz. 308 ze zm.) (nie obowiązuje)
KR RosFed	kodeks rodzinny Rosyjskiej Federacji z 29.12.1995 r. (Nr 223-FZ ze zm.)
KRO	ustawa z 25.2.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 682)
KRO64	ustawa z 25.2.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. Nr 9, poz. 59 ze zm.)
KSCU	ustawa z 28.7.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 623 ze zm.)
KSCU14	ustawa z 28.7.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r. poz. 1025 ze zm.)
KWU	ustawa z 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 1007 ze zm.)
KWU01	ustawa z 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz.U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 ze zm.)
KWU13	ustawa z 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r. poz. 707 ze zm.)
KWU82	ustawa z 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. Nr 19, poz. 147 ze zm.)
KZ	rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz.U. Nr 82, poz. 598 ze zm.) (nie obowiązuje)
LuganoK	Konwencja o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych z 16.10.1988 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 10, poz.132) (nie obowiązuje)